

Eastern Europe
Studies Centre
Established in 2006

Indijos ir Ramiojo vandenynų regiono bendradarbiavimas su europinėmis NATO šalimis.

Saugumo partnerystės iniciatyvos ir perspektyvos

Vida Mačikėnaitė-Ambutavičienė yra politologė tyrinėjanti Kinijos užsienio politiką ir Kinijos vidaus politiką Japonijos tarptautinio universiteto Tarptautinių santykių institute. Kaip kviestinė docentė ji taip pat dėsto Kauno technologijos universitete.

Santrauka

- Partnerystės saugumo ir gynybos srityse pastarąjį dešimtmetį aktyviausiai buvo plėtojamos Japonijos pasiūlyto „laisvo ir atviro Indijos ir Ramiojo vandenynų regiono“ (FOIP) formate tarp „bendraminčių“ šalių.
- Daugiausiai dėmesio skiriama jūrų saugumui, saugumui naujai išskylančiose srityse – kosmoso ar kibernetinei erdvėms, taip pat gynybos pramonės ryšių plėtra.
- Partnerystės, nepatenkančios po FOIP skėčiu, daugiausiai apima dvišalius susitarimus dėl ginkluotės tiekimo ar gynybos sektoriaus modernizavimo, pavyzdžiui, su Filipiniais ar Vietnamu.
- Potencialas Lietuvai plėtoti partnerystes daugiausiai matomas kibernetinio saugumo bei kovos su dezinformacija srityse.
- Dvišalis bendradarbiavimas su Japonija ar per NATO iniciatyvas su šia šalimi galėtų būti tiesiausias kelias į regioną.

Šiame tyrime apžvelgiami NATO priklausančių Europos valstybių ir pasirinktų Indijos ir Ramiojo vandenynų regiono šalių, visų pirma dešimties Pietryčių Azijos valstybių asociacijos (ASEAN) valstybių narių, Japonijos ir Pietų Korėjos, susitarimai ir iniciatyvos dėl bendradarbiavimo gynybos srityje. Pastaraisiais metais dėl didėjančios santykių su Kinija įtampas NATO stengiasi aktyviau bendradarbiauti su Indijos ir Ramiojo vandenynų regiono šalimis. Šiame tyrime neanalizuojamos bendros JAV, kaip NATO narės, ir nagrinėjamo regiono šalių saugumo iniciatyvos, atsižvelgiant į tai, kad JAV ir šių šalių dvišalis bendradarbiavimas dažnai griežtai reglamentuojamas dvišalėmis aljanso sutartimis arba yra susiklostę dešimtmečius trunkantys santykiai saugumo srityje, todėl bendradarbiavimas yra intensyvesnis ir jį verta tyrinėti atskirai. Vis dėlto svarbu stebėti besiformuojančią kitų NATO valstybių narių ir Indijos ir Ramiojo vandenynų regiono šalių tendenciją bendradarbiauti gynybos ir saugumo srityje ir įvertinti jų daromą pažangą. Remdamasi šiuo tyrimu, Lietuva gali apsisvarstyti galimybę bendradarbiauti su Indijos ir Ramiojo vandenynų regiono šalimis prisijungiant prie esamų sistemų arba mezgant naują partnerystę.

Labai glaustai aptarus Europos valstybių istorinius saugumo ryšius su šiuo regionu, antroje dalyje išsamiai apžvelgiamos pažangiausias Japonijos ir Prancūzijos, taip pat Japonijos ir Jungtinės Karalystės bendradarbiavimo sistemos. Pagal Japonijos propaguojamą Indijos ir Ramiojo vandenynų regiono, kuris vėliau buvo apibrėžtas kaip „Laisvas ir atviras Indijos ir Ramiojo vandenynų regionas“ (angl. *Free and Open Indo-Pacific*, FOIP), koncepciją Prancūzija ir Jungtinė Karalystė pirmąją bendradarbiavimo su šiuo regionu srityje. Trečioje dalyje aptariama, kaip šios saugumo ir gynybos iniciatyvos pastaraisiais metais geografiškai išsiplėtė ir Europoje, ir Azijoje. Ketvirtoje dalyje pateikiama sisteminė pagrindinių saugumo ir gynybos bendradarbiavimo sričių apžvalga. Prieš apibendrinant pagrindinius aspektus ir rekomendacijas dėl Lietuvos bendradarbiavimo su regionu, penktoje dalyje trumpai apžvelgiamos kitos Europos ir Azijos valstybių saugumo ir gynybos iniciatyvos, suformuotos ne pagal Indijos ir Ramiojo vandenynų regiono idėją ar FOIP.

1. Ankstyvasis gynybos ir saugumo partnerysčių raidos etapas

Keletas Europos ir Azijos valstybių saugumo ir gynybos partnerysčių užsimezgė prieš dešimtmečius, dažnai dėl šalių istorinių santykių. Pvz., pagal Penkių galių gynybos susitarimus Jungtinėje Karalystėje įsteigtas Britų gynybos palaikymo Singapūre padalinys – karinio jūrų laivyno paramos centras Sembavange (Singapūras), kurį valdo Strateginė Vadovybė (angl. *Strategic Command*, anksčiau – Jungtinių Pajėgų Vadovybė, angl. *Joint Forces Command*). Tai yra priemonė, likusi regione po to, kai 1968 m. Jungtinės Karalystės vyriausybė priėmė sprendimą uždaryti kitas nuolatinės bazes. Kadangi bazės Persijos įlankoje, Omane, Seišeliuose, Maldyvuose, Singapūre ir Malaizijoje buvo uždarytos, Jungtinės Karalystės vyriausybė 1971 m. pasirašė Penkių galių gynybos susitarimus ir įsipareigojo palaikyti gynybos ryšius su Singapūru ir Malaizija. Be to, kadangi Brunėjus iki savo nepriklausomybės 1984 m. išliko britų protektoratas, nuo to laiko ten yra Didžiosios Britanijos kariuomenės pėstininkų bataliono mokymo vieta. Be Indijos vandenyno britų srities, kuri 1966 m. sudarius susitarimus gynybos tikslais buvo suteikta Jungtinei Karalystei ir JAV, Jungtinė Karalystė šias dvi bazes išlaikė ir Ramiojo vandenyno regione. O Prancūzijos saugumo pajėgos tęsia veiklą regione per savo šalies užjūrio teritorijas, kuriose dislokuota 8000 karių. Prancūzija, kurios 93 proc. išskirtinės ekonominės zonos (IEZ) yra Indijos ir Ramiajame vandenyne, šiame regione savo jūrų saugumo pajėgas laiko jau dešimtmečius.

Be to, ir Prancūzija, ir Jungtinė Karalystė regione palaikė ryšius su Japonija saugumo ir gynybos srityje, nes 1954 m. pasirašė Susitarimą dėl Jungtinių Tautų pajėgų statuso Japonijoje (JT-GOJ SOFA). Pagal tą susitarimą JT siunčiančiosios valstybės turėjo teisę Japonijoje naudoti septynias karines bazes logistikai remti. Iki šiol abi Europos valstybės dalyvauja stebint JT Saugumo Tarybos rezoliucijų įgyvendinimą. Nuo 2018 m. Jungtinė Karalystė ir Prancūzija naudoja Futenmos karinę bazę orlaivių stebėsenai ir priežiūrai, ar jūroje nevykdoma neteisėta veikla, įskaitant pagal JT Saugumo Tarybos rezoliucijas draudžiamą perkrovimą iš laivo į laivą, plaukiojantį su Šiaurės Korėjos vėliava. 2021 m. prie stebėsenos ir priežiūros, kuria siekiama užkirsti kelią neteisėtai jūrinei veiklai, prisijungė Vokietija.

Dešimtmečius trunkančios partnerystės ir dalyvavimas regione palaipsniui vystosi ir plečiasi, kaip aprašyta kitame skirsnyje apie Prancūziją ir Jungtinę Karalystę, kurios pirmąją bendradarbiaujant su regionu gynybos ir saugumo srityje.

2. Saugumo ir gynybos iniciatyvų plitimas per pastarąjį dešimtmetį

2.1 „Sąvoka „Indijos ir Ramiojo vandenynų regionas“ ir Japonijos FOIP

Ilgą laiką Europos valstybių, išskyrus Prancūziją, ir Azijos ir Ramiojo vandenyno šalių bendradarbiavimas saugumo ir gynybos srityje buvo menkas. Vis dėlto per pastarąjį dešimtmetį abiejų pusių saugumo ir gynybos iniciatyvos išsiplėtė. Japonija palankiai priėmė Europos valstybes į vadinamąjį Indijos ir Ramiojo vandenynų regioną. Terminą „Indijos ir Ramiojo vandenynų regionas“ per 2007 m. valstybinį vizitą Indijoje pa-siūlė Japonijos ministras pirmininkas Shinzo Abe. Tai naujausias bandymas apibrėžti dabartinę geopolitinę padėtį regione atsižvelgiant į kintančią tarptautinę sistemą. Didėjant dviejų galios centrų – JAV ir Kinijos – konkurencijai, kiti terminai, anksčiau (pasibaigus šaltajam karui) vartoti regionui nurodyti, pvz., Rytų Azija, Azijos ir Ramiojo vandenyno regionas, nebeat-spindi XXI amžiaus padėties – naujų galios centrų ir dvišalių ar daugiašalių tinklų tarp bendraminčių šalių. 2011 m. JAV paskelbus, kad XXI amžius bus jos „Ra-miojo vandenyno amžius“, šis terminas atspindi naują geopolitinę dinamiką regione, t. y., perėjimą nuo susi-saistymo (angl. *engagement*) su Kinija, prie bandymo pasipriešinti kelis pastaruosius dešimtmečius vykstančiam fenomenaliam jos augimui¹.

2016 m. regiono koncepciją išsamiau apibūdino Japo-nijos premjeras Sh. Abe, ėmęs vartoti „laisvo ir atviro“ dviejų vandenynų regiono sąvoką. Sąvoka „Laisvas ir atviras Indijos ir Ramiojo vandenynų regionas“ (angl. *Free and Open Indo-Pacific*, FOIP) apima tris rams-čius: 1) teisinės valstybės, laivybos laisvės ir laisvos

1. 1979 m. užsimezgas diplomatiniais santykiams tarp Jungtinių Valstijų ir Kinijos Liaudies Respublikos, JAV įgyvendino vadi-namąją Kinijos susaistymo strategiją, grindžiamą idėja, kad Kinija palaipsniui „socializuosis“ ir priims nustatytas taisykles ir normas, giliau integruodamasi į tarptautinę sistemą. Po kele-rius metus trukusių intensyvių diskusijų buvo padaryta išvada, kad bendradarbiavimo su Kinija strategija laukiamų rezultatų nedavė. Priešingai, priemonės, kurių ėmėsi JAV ir kitos libe-ralios valstybės, tik padėjo Kinijai sustiprinti savo galią ir tai naudoti po Antrojo pasaulinio karo nustatytoms taisyklėms ir normoms keisti. Nuo ilgalaikės bendradarbiavimo strategijos JAV perėjo prie strateginės konkurencijos. 2022 m. gruodį Ja-ponija, JAV sąjungininkė laikotarpiu po Antrojo pasaulinio karo, persvarstydama savo nacionalinę saugumo strategiją Kiniją naujai įvardijo kaip „beprecedentį iššūkį“.

prekybos skatinimą ir kūrimą; 2) ekonominės gero-vės siekį, visų pirma, gerinant susisiekimo sąlygas; 3) įsipareigojimą siekti taikos ir stabilumo. Kalbant apie saugumą, Japonijos gynybos ministerija yra pa-skelbusi savo tikslus: 1) užtikrinti stabilų pagrindinių jūrų koridorių naudojimą vykdant bendradarbiavimą gynybos srityje; 2) užkirsti kelią nenumatytiems atve-jams kuriant pasitikėjimą ir abipusį supratimą; 3) pri-sidėti prie taikos ir stabilumo regione aktyviai ben-dradarbiaujant su šalimis partnerėmis.

Japonijai palankiai priėmus Europos valstybes FOIP regione, saugumo ir gynybos iniciatyvos su Europos valstybėmis ėmė sparčiai plėstis.

2.2 Prancūzija ir Jungtinė Karalystė pirmąją bendradarbiaujant su Japonija gynybos ir saugumo srityje

Prancūzija ir Japonija gali būti laikomos Europos ir Azijos valstybių bendradarbiavimo saugumo ir gyny-bos srityje pradininkėmis. Šios šalys jau nuo 1997 m. nuolat palaikė politinį ir karinį (PK) dialogą tarp už-sienio reikalų ir gynybos ministerijų. Nuo 2014 m. jos reguliariai rengia užsienio ir gynybos ministrų susitikimus („2 + 2“). Per pirmąjį susitikimą Prancū-zija ir Japonija patvirtino, kad saugumas Europoje ir saugumas Azijoje yra glaudžiai susiję. Susitikime ministrai pabrėžė, kad svarbu mažinti regione (ypač Rytų Kinijos jūroje) kylančią įtampą ir taikiai, pagal tarptautinę teisę spręsti ginčus dialogu ir konsulta-cijomis. Jie pakartojo įsipareigojimą įgyvendinti lai-vybos ir skrydžių laisvę srityse, kuriose ji numatyta pagal tarptautinę teisę. Ministrai ne tik diskutavo dėl pasaulyje kylančių pagrindinių saugumo iššūkių, bet ir sutarė dėl tarptautinės pagalbos svarbos įvykus didelėms stichinėms nelaimėms.

Nuo 2019 m. santykiai buvo plėtojami kaip „išskirtinė partnerystė tarp Prancūzijos ir Japonijos“. Pagrindi-nė jos dalis yra *išsamus Japonijos ir Prancūzijos dia-logo jūrų klausimais forumas*, pirmą kartą surengtas 2019 m. Tuo metu abi pusės išreiškė susirūpinimą dėl padėties ginčijamuose Rytų ir Pietų Kinijos jūrose regionuose ir susitarė toliau bendradarbiauti spren-džiant Šiaurės Korėjos branduolinės programos pro-blemą. 2023 m. vasarį vykusiame 2-ajame Japonijos ir Prancūzijos visapusiško dialogo jūrų klausimais fo-rume buvo aptartas bendradarbiavimas sprendžiant jūrų valdymo, uostų apsaugos, jūrų laivyno bendrų veiksmų, kovos su nusikalstamumu jūroje, piratavimu

ir kitus jūrų klausimus.

Jungtinė Karalystė taip pat palyginti anksti įžengė į regioną per saugumo iniciatyvas su Japonija. 2011 m. pabaigoje peržiūrėjusi savo gynybos įrangos pervežimo į užsienį gaires, Japonija atvėrė duris užsienio bendradarbiavimui gynybos srityje ir taip užsimezgė Jungtinės Karalystės ir Japonijos diskusijos dėl pramoninio bendradarbiavimo gynybos srityje. Nors Europos valstybės Indijos ir Ramiojo vandenynų regionui vis dar skyrė mažai dėmesio, 2012 m. buvo pasirašytas Jungtinės Karalystės gynybos ministerijos ir Japonijos gynybos ministerijos memorandumas dėl bendradarbiavimo gynybos srityje. Jau tuo metu iškilo „bendros vertybės“ – semantinis tiltas, jungiantis dvi geografiškai nutolusias šalis. Be to, į memorandumą buvo įtraukta tai, kas dabar tapo FOIP pagrindu, – bendras įsipareigojimas laikytis visuotinai sutartų tarptautinės teisės principų, įskaitant Jungtinių Tautų jūrų teisės konvenciją (UNCLOS), laivybos laisvę ir saugumą bei taikų ginčų sprendimą. Iš karto po to šios dvi valstybės pradėjo dvišalį *dialogą kibernetinio saugumo klausimais*. Anksčiau tais metais į premjerai paskelbė bendrą pareiškimą interneto politikos klausimais, pabrėždami laisvo informacijos judėjimo svarbą.

2012 m. memorandumas tapo tolesnio Jungtinės Karalystės ir Japonijos bendradarbiavimo saugumo ir gynybos srityje plėtros pagrindu. 2015 m. buvo sukurtas reguliarių dvišalių užsienio ir gynybos ministrų susitikimų formatas („2 + 2“), išsamiau apibrėžiant dviejų šalių įsipareigojimus laikytis tam tikrų vertybių, kuriomis grindžiama Indijos ir Ramiojo vandenynų regiono koncepcija, – bendradarbiauti ginant ir apsaugant *pasaulinius išteklius (atviroje jūroje, kibernetinėje erdvėje ir kosminėje erdvėje) ir remti tarptautinę sistemą, grindžiamą teisinės valstybės principais ir tarptautinėmis normomis*, įskaitant taikų jūrinių ginčų sprendimą Pietų Kinijos jūroje. 2017 m. Jungtinė Karalystė ir Japonija paskelbė Bendrą deklaraciją dėl bendradarbiavimo saugumo srityje, kurioje nurodyta mažiausiai 16 bendradarbiavimo sričių. Tarp jų – siekis rengti bendras pratybas ir dėti pastangas stiprinti jūrų saugumą, įskaitant informuotumą apie padėtį jūroje ir kovos su piratavimu priemones. Šis siekis buvo įgyvendintas 2021 m. vasarą Japonijai, Jungtinei Karalystei, JAV ir Nyderlandams surengus daugiašales kovos su piratavimu pratybas Adeno įlankoje. 2023 m. pradžioje Japonija ir Jungtinė Karalystė pasirašė susitarimą dėl gynybos, pagal kurį abiejų šalių pajėgos gali būti dislokuotos kitoje šalyje mokymo, bendrų pratybų ir pagalbos nelaimės atveju veiklai vykdyti. Šis susitarimas dėl leidimo įvesti

pajėgas yra pirmas tokio pobūdžio susitarimas, kurį Japonija sudarė su partnere Europoje.

2.3 Gynybos ir saugumo iniciatyvų geografinė plėtra

Japonijai propaguojant bendraminčių partnerių bendradarbiavimo Indijos ir Ramiojo vandenynų regione idėją, Prancūzija ir Jungtinė Karalystė buvo pirmosios prie šios iniciatyvos prisijungusios Europos valstybės. Vis dėlto per pastaruosius kelerius metus ryšius su Japonija užmezgė ir kitos NATO priklausančios Europos šalys, daugeliu atvejų – gynybos ministro arba gynybos viceministro lygiu. Surengus daugiau „2 + 2“ formato susitikimų tarp užsienio reikalų ir gynybos ministerijų, Japonijos žiniasklaida pranešė, kad „Japonija įgavo 2 + 2 virusą“. **Vo-kietija** įžengė į Indijos ir Ramiojo vandenynų regioną 2021 m. dislokavusi karinio jūrų laivyno fregatą „Bayern“, o 2022 m. – savo oro pajėgas „Eurofighter“. Japonija aktyviai skleidė Europos valstybėms žinią apie FOIP koncepciją, pvz., konferencijoje Slovakijoje arba susitikimuose su Europos pareigūnais. Taigi nuo 2022 m. gynybos ryšių geografinė plėtimasis. Japonijos gynybos ministras susitiko su kolegomis iš **Italijos, Suomijos ir Lenkijos**, o viceministrų susitikimai vyko Singapūre 2022 m. birželį Šangri La dialogo su **Čekija ir Lietuva** metu. Japonija ir Prancūzija, Italija ir Suomija *reguliariai palaiko karinių struktūrų dialogą*.

Vis dar neaišku, kaip šie pradiniai ryšiai vystysis toliau, tačiau galima tikėtis didelės pažangos – jei ne dvišaliu lygiu, tai per NATO arba ES. Šis bendradarbiavimo gynybos srityje per NATO ir ES potencialas taip pat ne kartą pastebėtas dvišaliuose Europos valstybių ir Japonijos susitikimuose, pvz., Japonijos ir Lenkijos gynybos ministrų susitikime. Be to, NATO pareiškė, kad santykių su bendraminčiais partneriais Indijos ir Ramiojo vandenynų regione (AP4 – Japonija, Australija, Naujoji Zelandija, Korėja) stiprinimas yra svarbus NATO 2030 m. darbotvarkės aspektas. NATO ir AP4 jau yra susitarusios „aktyviau vykdyti politinį dialogą ir praktinį bendradarbiavimą keliose srityse, įskaitant *kibernetinę erdvę, naujas technologijas ir kovą su dezinformacija*“. 2022 m. vasarą AP4 pirmą kartą dalyvavo NATO aukščiausiojo lygio susitikime, o Japonija ir NATO aukšto lygio konsultacijas reguliariai rengia nuo 1993 m. ES lygmeniu 2023 m. pradžioje Japonijos gynybos viceministras tarptautiniams reikalams priėmė Europos išorės veiksmy tarpybos generalinį sekretorių aptarti „tolesnių veiksmų, susijusių su Japonijos ir ES bendradarbiavimu ir

mainais saugumo srityje“.

Geografiniu požiūriu saugumo ir gynybos iniciatyvos plečiasi ir Azijoje. 2022 m. vasarą NATO aukščiausio lygio susitikimo metu vykusiame dvišaliame susitikime Jungtinė Karalystė ir Korėjos Respublika pasirašė dvišalį susitarimą dėl glaudesnio bendradarbiavimo sistemos, kuriame nustatomos tolesnio bendradarbiavimo sritys, įskaitant saugumo ryšius. Jo straipsnyje, skirtame saugumui ir gynybai, numatyti glaudesni kariniai mainai, bendradarbiavimas kibernetinėje srityje, kosmose, taip pat kova su terorizmu, masinio naikinimo ginklais ir ginklų neplatiniavimo klausimai.

Jungtinė Karalystė ir Pietų Korėja ketina stiprinti tarpusavio bendradarbiavimą visame regione, remdamosi savo atitinkamomis Indijos ir Ramiojo vandenynų regiono strategijos sistemomis. Pažymėtina, kad abi šalys dar kartą patvirtina remiančios ASEAN centrinį vaidmenį ir ASEAN Indijos ir Ramiojo vandenynų regiono perspektyvą (AOIP), panašiai kaip ir anksčiau, 6-ajame Japonijos ir Prancūzijos užsienio ir gynybos ministrų susitikime („2 + 2“). Sąvoka „ASEAN centrinis vaidmuo“ reiškia ASEAN, kaip regiono lyderės ir tarpininkės Azijos regioninio bendradarbiavimo srityje, vaidmenį.

3. Saugumo ir gynybos bendradarbiavimo sritys

Kadangi iniciatyvų ir bendradarbiavimo sistemų skaičius didėja, jos išsiplėtė į įvairias sritis. Galima pastebėti tam tikrą Europos ir Azijos valstybių, ypač AP4 narių, Japonijos ir Korėjos bendradarbiavimo struktūrą (AP4 taip pat apima Australiją ir Naująją Zelandiją). Aiškumo sumetimais toliau pateikiama sistemiškesnė atitinkamų bendradarbiavimo sričių apžvalga.

3.1 Dėmesys jūrų saugumui

Sąvoka „Indijos ir Ramiojo vandenynų regionas“ pabrėžia jūrų srities svarbą, priešingai nei ankstesnės sąvokos, naudotos šiam regionui nurodyti, pvz., Rytų Azija, Azijos ir Ramiojo vandenyno regionas,

pabrėžiančios žemyninį sausumos masyvą. Todėl dvišalėse iniciatyvose didelis dėmesys skiriamas jūrų saugumui ir saugai, įskaitant informuotumą apie padėtį jūroje ir kovą su piratavimu. Pvz., *Prancūzijos ir Japonijos išskirtinės partnerystės veiksmų gairėse* taip pat aprašytos konkrečios bendradarbiavimo iniciatyvos, kuriomis siekiama sustiprinti jūrų saugumą. Pirma, keliamas tikslas sustiprinti Japonijos savignos pajėgų ir Prancūzijos *ginkluotųjų pajėgų sąveiką* antžeminių, jūrų ir oro pajėgų personalui galimai dalyvaujant bet kurios šalies rengiamose pratybose, įplaukiant į uostą, taip pat bendradarbiavimą saugumo srityje tarp Japonijos ir ES Indijos ir Ramiojo vandenynų regione ir tarp Japonijos ir NATO, remiantis *Japonijos ir NATO šalių partnerystės ir bendradarbiavimo planu* (IPCP). Jau 2021 m. surengtos daugiašalės Japonijos, Prancūzijos, Belgijos ir JAV karinio jūrų laivyno pratybos Adeno įlankoje ir Arabijos jūroje, Prancūzijos, Japonijos, JAV ir Australijos – Rytų Kinijos jūroje, taip pat dvišalės bendros Prancūzijos ir Japonijos karinio jūrų laivyno pratybos „siekiant parodyti glaudų bendradarbiavimą palaikant ir stiprinant laisvą ir atvirą Indijos ir Ramiojo vandenynų regioną“, sustiprinti laivybos laisvę arba padidinti valstybių partnerių karinių jūrų pajėgų sąveiką. Į darbotvarkę taip pat įtrauktas bendradarbiavimas lankantis valstybių partnerių uostuose.

Kitos bendradarbiavimo sritys jūrų saugumo klausimais yra dalijimasis informacija, Indijos ir Ramiojo vandenynų regiono šalių pajėgumų stiprinimas. Prancūzijos ir Jungtinės Karalystės partnerystės su Japonija apima regiono šalių pajėgumų stiprinimą ir kitose srityse. Išskirtinės Prancūzijos ir Japonijos partnerystės gairėse nurodoma, kad abi šalys sieks stiprinti Indijos ir Ramiojo vandenynų regiono pakrantės valstybių pajėgumus ir plėtoti bendradarbiavimą dėl gynybos ir vidaus politinio stabilumo kitose Azijos ir Afrikos šalyse.

3.2 Dėmesys naujai besiformuojančioms sritims ir jų reglamentavimas

Vis geriau suvokiama, kad nedemokratinės šalys,

kaip antai Kinija, siekia formuoti tarptautines taisykles ir normas naujai besiformuojančiose srityse. Demokratinės Azijos ir Europos valstybės pripažino, kad saugumo padėtis šiose srityse keičiasi, ir įtraukė šiuos klausimus į savo saugumo iniciatyvas.

Pirma, daug dėmesio skiriama *kibernetikos sričiai*. Kaip minėta, Jungtinės Karalystės ir Japonijos premjerai dar 2012 m. atkreipė dėmesį į *laisvos kibernetinės erdvės ir interneto politikos svarbą*, tikėtina, turėdami omenyje Kinijos ir kitų autoritarinių režimų grėsmę. Tikėtina, kad tarptautinis šio klausimo reglamentavimas būtų koordinuojamas geriau. Jungtinė Karalystė ir Pietų Korėja, kasmet rengiančios dialogą kibernetinio saugumo klausimais, *siekia stiprinti bendradarbiavimą regioninės ir tarptautinės kibernetinės politikos srityje, taip pat koordinuoti pastangas daugiašaliuose forumuose, kad būtų užtikrinta taisyklėmis pagrįstos laisvos ir atviros kibernetinės erdvės ateitis*. Konkrečiau, jos siekia kovoti su kibernetinėmis grėsmėmis, įskaitant kibernetinius išpuolius iš Šiaurės Korėjos ir kitų šalių.

Japonijos gynybos ministerija užmezgė kibernetinį *dialogą* su kolegomis Prancūzijoje, Jungtinėje Karalystėje, Vokietijoje ir Estijoje, siekdama pasikeisti nuomonėmis apie grėsmių suvokimą ir atitinkamas kiekvienos šalies iniciatyvas. Kalbant plačiau, Japonijos gynybos ministerija *įgyvendina* iniciatyvas su NATO „apsvarstydama galimą būsimą operatyvinį bendradarbiavimą, pvz., bandymą užmegzti gynybos institucijų dialogą kibernetiniais klausimais, vadinamą Japonijos ir NATO ekspertų štabo derybomis dėl kibernetinės gynybos“. Japonija stebėtojos teisėmis *dalyvavo* NATO Bendros kibernetinės gynybos kompetencijos centro (CCDCOE), įsikūrusio Estijoje, organizuotose kibernetinės gynybos pratybose „Locked Shields“, į kurias jos Gynybos ministerija taip pat siunčia darbuotojus nuo 2019 m. kovo.

Kita nauja bendradarbiavimo sritis yra *kosmosas*. 2015 m. Japonija ir Prancūzija susitarė stiprinti dvišalį dialogą kosmoso klausimais. Po dvejų metų per 2-ąją Japonijos ir Prancūzijos išsamaus dialogo kosmoso klausimais forumą šalys *pasirašė* techninį susitarimą dėl *keitimosi informacija, susijusia su informavimu apie padėtį kosmose*. 2022 m. Karališkosios oro pajėgos ir Korėjos Respublikos oro pajėgos (ROKAF) *pasirašė* Būsimo Jungtinės Karalystės kosmoso pajėgų ir ROKAF bendradarbiavimo kosmoso srityje nuostatus. Šis susitarimas apims įvairias sritis, pvz., dalijimąsi operatyvinėmis žiniomis, bendradarbiavimo pratybas, mokymus ir darbuotojų mainus. Be to,

jame išreiškiamas abipusis noras dalytis *su kosmosu susijusia informacija pagal būsimus dalijimosi informacija susitarimus*. Pažymėtina, kad partnerystė sprendžia tarptautinių kosmoso naudojimo normų ir reglamentų klausimą, nes abi šalys įsipareigoja <...> „plėsti bendrą darbą, siekiant nustatyti *tarptautiniu mastu suderintą atsakingą elgseną kosmose*“.

3.3 Bendradarbiavimas gynybos įrangos srityje

Dvišalės ir daugiašalės iniciatyvos skatina bendradarbiavimą gynybos įrangos kūrimo srityje. Japonija ir Jungtinė Karalystė *diskutuoja* apie galimybę sujungti Jungtinės Karalystės ateities kovinės aviacijos sistemą (angl. *Future Combat Air System, FCAS*) ir Japonijos F-X naikintuvų programas. 2022 m. Jungtinė Karalystė, Japonija ir Italija *susitarė* sukurti ir išbandyti bendrą naikintuvą, sujungdamos savo anksčiau atskirus šeštosios kartos projektus. Taip pat buvo svarstoma galimybė prie programos *prisijungti* Švedijai. Be to, šalių bendradarbiavimo šiame sektoriuje stiprinimą rodo ir 2022 m. surengtas Suomijos ir Japonijos gynybos ir kosmoso pramonės seminaras.

Kitos nurodomos bendradarbiavimo sritys apima masinio naikinimo ginklų ir ginklų neplatavimo, terorizmo, organizuoto nusikalstamumo ir kritinių saugumo įvykių klausimus.

4. Kitos dvišalės saugumo ir gynybos partnerystės

Kadangi bendradarbiavimo saugumo ir gynybos srityje iniciatyvos pagal FOIP per pastarąjį dešimtmetį augo, tai gali nustelbti kitas dvišales Europos ir Azijos valstybių partnerystes. Visgi buvo nemažai reikšmingų mainų, kurie įvyko iki FOIP arba už jo ribų. Daugelis jų yra dvišaliai susitarimai, kurie atitinka konkrečios valstybės poreikius ir kuriems bent jau šiuo metu netaikoma platesnė suderinta bendradarbiavimo sistema.

Pvz., Ispanija jau dešimtmečius palaiko ryšius su Indonezija gynybos įrangos gamybos srityje. Viskas prasidėjo nuo to, kad 1972 m. tuometinis Indonezijos prezidentas nutarė, jog orlaivis C-212, kurį pagamino Ispanijos bendrovė „Construcciones Aeronáuticas

SA“ (CASA), atitinka Indonezijos poreikius. Nuo tada CASA padėjo plėtoti Indonezijos aviacijos ir kosmoso pramonę per bendrą įmonę, vyko nuolatinė abiejų šalių bendradarbiavimo gynybos pramonėje plėtra.

Vietnamas per pastaruosius kelis dešimtmečius yra sudaręs ne vieną bendradarbiavimo susitarimą su Europos valstybėmis. 2002 m. sudarytas susitarimas su Belgija dėl bendradarbiavimo gynybos srityje, o nuo 2010 m. Vietnamas palaiko strateginę partnerystę su Jungtine Karalyste, taip pat su Prancūzija ir Vokietija. Šiose partnerystėse daugiausia dėmesio skiriama mokymams ir taikos palaikymo operacijoms, strateginiams mainams ir karo pasekmių sureguliuvimui. Kita vertus, kai kurios iniciatyvos skirtos jūrų saugumui, įskaitant jūrų teisės vykdymo užtikrinimo gebėjimų stiprinimą. Dar neaišku, ar šios partnerystės būtų įtrauktos į FOIP. Vietnamas didžiąja dalimi sutinka su tuo, ką reiškia FOIP, visų pirma kalbant apie tarptautinėmis taisyklėmis pagrįstos tvarkos palaikymą regione ir laivybos bei skrydžių laisvės Pietų Kinijos jūroje svarbą. Vietnamas ir šie strateginiai partneriai susitarė, kad visi ginčai Pietų Kinijos jūroje, kur buvo kritikuojami Kinijos veiksmai, vertinami kaip agresyvūs ir bauginantys, turi būti sprendžiami taikiomis priemonėmis pagal UNCLOS ir visapusiškai, veiksmingai įgyvendinant 2002 m. Pietų Kinijos jūroje priimtą šalių elgsenos deklaraciją.

Šiuo metu Čekijos Respublika ir Filipinai diskutuoja apie galimą pagalbą plataus masto Filipinų ginkluotųjų pajėgų modernizavimui, kuris taip pat galėtų apimti technologijų perdavimą ir orlaivių pardavimą. Jų bendradarbiavimas gynybos srityje grindžiamas 2017 m. bendradarbiavimo gynybos srityje susitarimu, kuriuo įsteigtas Jungtinis gynybos komitetas, ir vėlesniu 2021 m. susitarimo memorandumu, kuriuo siekiama sukurti pagrindą būsimoms partnerystėms gynybos sektoriuje. Teigiama, kad iniciatyvą lėmė „šiuo metu Europoje ir Pietryčių Azijoje susiklosčiusi saugumo padėtis ir šių regionų pastangos plėtoti savo gynybinius pajėgumus“. Anksčiau, 2013 m., Vokietija surengė karinius mokymus Filipinams, o 2016 m. Prancūzija susitarė su Filipiniais dėl pagalbos Filipinų gynybinių pajėgų modernizacijai, kylant vis didesnei įtampai Pietų Kinijos jūroje. Indonezija 2011 m. paskelbė, kad didina bendradarbiavimą gynybos srityje su Ispanija, Prancūzija ir Vokietija, siekdama plėtoti savo gynybos pramonę.

Dvišaliai santykiai dažnai grindžiami gynybos diplomatija, kuria siekiama stiprinti savus gynybos pajėgumus. Pvz., pernai Lenkija pasirašė gynybos sektoriaus pirkimų sutartį su Pietų Korėja. Šios sutarties tikslas – padidinti gynybos pajėgumus, tebesitęsiant

Rusijos invazijai į Ukrainą.

Baigiamosios pastabos

- Dviejų regionų saugumo ir gynybos iniciatyvų per pastarąjį dešimtmetį padaugėjo. Šį procesą palengvino Japonijos propaguojama Indijos ir Ramiojo vandenynų regiono, kuris vėliau buvo apibrėžtas kaip Laisvas ir atviras Ramiojo vandenyno regionas (angl. *Free and Open Indo Pacific*, FOIC), koncepcija. Šalys, turinčios istorinių ryšių su šiuo regionu (daugiausia Prancūzija ir Jungtinė Karalystė), yra bendradarbiavimo su juo priešakyje.
- Saugumo ir gynybos iniciatyvos plečiasi už šių trijų šalių ribų: regione buvo dislokuotas Vokietijos karinis jūrų laivynas, kitos Europos valstybės atvėrė ryšių su Japonija kanalus, o Pietų Korėja oficialiai įformino partnerystę su Jungtine Karalyste.
- Atsižvelgiant į aktyvią Japonijos poziciją dėl FOIP ir jau esamas Japonijos gynybos ministerijos iniciatyvas, bendradarbiavimas su Japonija gali būti veiksmingiausias būdas patekti į regioną. Be to, partnerystė su Japonija gali būti tiltas į kitas regiono šalis.
- Kadangi įgyvendinant Indijos ir Ramiojo vandenynų regiono koncepciją saugumo ir gynybos iniciatyvos per pastarąjį dešimtmetį išsiplėtė, daug dėmesio skiriama jūrų saugumui. Siekiant stiprinti jūrų gynybos pajėgumus, vykdoma gynybos diplomatija, pvz., bendros pratybos.
- Greta jūrų saugumo šalys bendradarbiauja ir kitose srityse. Vienas iš pagrindinių elementų – tarptautinių normų nustatymas ir naujai besiformuojančių sričių, pvz., laisvos ir atviros taisyklėmis grindžiamos kibernetinės erdvės, reguliavimas.
- Kitas bendradarbiavimo ypatingos svarbos saugumo srityse elementas yra dalijimasis žiniomis. Didžiausias Lietuvos bendradarbiavimo su regionu potencialas galėtų būti jos patirtis kibernetinio saugumo ir kovos su dezinformacija srityse. Dvišalėse partnerystėse kibernetinis saugumas yra labai svarbus. O kova su dezinformacija nurodoma kaip viena iš NATO ir AP4 bendradarbiavimo sričių. Bendradarbiauti su regionu šioje srityse Lietuva galėtų ir plėtodama dvišalius santykius, ir per NATO.
- Bendras Europos ir Azijos partnerių tikslas taip pat yra stiprinti pakrančių valstybių pajėgumus

Indijos ir Ramiojo vandenynų regione. Nors dažnai tai susiję su jūrų saugumu ir jūrų teisės aktų vykdymo užtikrinimu, šios pastangos neapsiriboja tik jūrų klausimais. Taigi taip pat rekomenduotina apsvarstyti galimybes įvairiais aspektais prisidėti prie regiono valstybių gebėjimų stiprinimo ir dalytis gerąja patirtimi.

- Galiausiai skatintinos gynybos iniciatyvos siekiant stiprinti šalies gynybos sektorių per bendradarbiavimą gynybos įrangos ir technologijų perdavimo srityje. Kai kada toks bendradarbiavimas vyksta ne FOIP formate, bet atsižvelgiant

į konkrečios valstybės poreikius. Tam tikrais atvejais gali būti naudinga apsvarstyti, kokių pajėgumų Lietuva gali turėti ir šioje srityje.